

РОЗДІЛ 4

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО, ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 346.3:347.42:346.542

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-4/42>

РОЗМЕЖУВАННЯ ЮРИСДИКЦІЇ ГОСПОДАРСЬКИХ І АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ ЯК ПЕРЕДУМОВА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА СУДОВИЙ ЗАХИСТУ СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ

DISTINCTION OF JURISDICTION OF ECONOMIC AND ADMINISTRATIVE COURTS AS A PREREQUISITE FOR EXERCISE OF THE RIGHT TO JUDICIAL PROTECTION IN THE FIELD OF ECONOMY

Беломєстнов О.Ю., аспірант

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Стаття присвячена дослідженню питань розмежування юрисдикції господарських і адміністративних судів як передумови реалізації права на захист у сфері господарювання. У ній досліджуються положення теорії процесуального права стосовно правової природи розмежування судової юрисдикції як інституту права з певними завданнями і функціями, аналізуються різні наукові підходи до вирішення юрисдикційних конфліктів, зокрема, приділяється увага аналізу критерію превалювання приватноправових інтересів над публічно-правовими, оскільки проблема визначення юрисдикції часто виникає у організаційно-господарських відносинах за участю суб'єктів господарювання та суб'єктів організаційно-господарських повноважень у процесі управління господарською діяльністю, коли між ними є спір з публічно-правовими ознаками. Здійснюючи аналіз нормативної бази з регулювання питань розмежування юрисдикції, автором робиться висновок про роздільне законодавче закріплення правил визначення належної юрисдикції. З метою з'ясування реалізації положень законодавства, автор досліджує практичні проблеми розмежування господарської та адміністративної юрисдикції на прикладах певних категорій судових спорів, які виникли за участю суб'єктів господарювання і органів державної влади, а тому підпадають під юрисдикцію як адміністративних, так і господарських судів. Автор аналізує практичні судові підходи застосовані до визначення юрисдикції справ, пов'язаних з банкрутством; спорів у сфері інтелектуальної (промислової) власності; спорів, пов'язаних з банківською діяльністю. На підставі виявлених розбіжностей судових підходів до розмежування господарської та адміністративної юрисдикції робиться висновок про наявність проблеми, що полягає у застосуванні різних критеріїв у судових підходах, що обумовлюється відсутністю чітких, узгоджених законодавчих критеріїв для розмежування юрисдикцій. Як можливий шлях усунення проблем розмежування юрисдикції господарських і адміністративних судів, автор пропонує розробити та закріпити на законодавчому рівні алгоритм для створення єдиного судового підходу з визначення юрисдикції справи, що включав би в себе врахування комплексу таких факторів: первинного предмету справи та змісту позовних вимог, наявності чи відсутності похідних правовідносин та пов'язаних з ними вимог; суб'єктного складу з урахуванням юридичної природи зав'язків між сторонами; характеру правових наслідків, які сторони можуть отримати у результаті вирішення їх справи судом.

Ключові слова: юрисдикція, господарське судочинство, реалізація права на судовий захист, спори у господарській діяльності, адміністративна юрисдикція, критерії розмежування юрисдикцій.

The article is devoted to the study of delimitation of jurisdiction of commercial and administrative courts. Jurisdiction is a prerequisite for exercising the right to protection in the field of management. The provisions of the theory of procedural law, the legal nature of the delimitation of judicial jurisdiction as an institution of law with certain tasks and functions are studied. Various scientific approaches to resolving jurisdictional conflicts are analyzed, attention is paid to the analysis of the criterion of the predominance of private law interests over public law ones. The problem of determining jurisdiction in organizational and economic relations with the participation of economic entities and subjects of organizational and economic powers in the management of economic activity, when there is a dispute between them with public law features. An analysis of the regulatory framework for the regulation of delimitation of jurisdiction is carried out, the author concluded that the fragmented legislative consolidation of the rules for determining the appropriate jurisdiction. The author examines the practical problems of delimitation of economic and administrative jurisdiction on the examples of certain categories of litigation that have arisen with the participation of economic entities and public authorities, and therefore fall under the jurisdiction of both administrative and commercial courts.

The author analyzes the practical judicial approaches used to determine the jurisdiction of bankruptcy cases; disputes in the field of intellectual (industrial) property; disputes related to banking activities. The analysis reveals the problem of applying different criteria in judicial approaches, due to the lack of clear, consistent legal criteria for delimiting jurisdictions. As a possible way to eliminate the problems of delimitation of jurisdiction of commercial and administrative courts, the author proposes to develop and consolidate at the legislative level an algorithm to create a unified judicial approach to determining the jurisdiction of the case. This algorithm should take into account the following factors: the primary subject matter and the content of the claims, the presence or absence of derivative legal relations and related claims; subject composition, taking into account the legal nature of the ties between the parties; the nature of the legal consequences that the parties may receive as a result of their court decision.

Key words: jurisdiction, commercial litigation, realization of the right to judicial protection, disputes in economic activity, administrative jurisdiction, criteria for delimitation of jurisdictions.

Постановка проблеми. Визначення правильної юрисдикції вирішення спору має надзвичайно важливе значення для захисту прав та законних інтересів суб'єктів господарювання В п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, ратифікованої в Україні Законом від 17.07.1997 р. № 475/97-ВР, зазначено, що кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного

строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом [1].

Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) у п. 24 рішення від 20.07.2006 р. у справі «Сокурєнко і Стригун проти України» відзначив, що фраза «встановлений законом» поширюється не лише на правову основу самого існування «суду», але й на дотримання ним певних норм, які регулюють його діяльність [2]. Як зазначила

Європейська комісія з прав людини у рішенні в справі «Занд проти Австрії» (доповідь від 12.10.1978 р.), термін «судом, встановленим законом» у п. 1 ст. 6 Конвенції передбачає «всю організаційну структуру судів, включно з питаннями, що належать до юрисдикції певних категорій судів» [3].

У судовій практиці наявна проблема розмежування господарської та адміністративної юрисдикції при вирішенні певних категорій спорів, які виникають у сфері господарювання, оскільки існує коло правовідносин за участю суб'єктів господарювання і органів державної влади, які підпадають під юрисдикцію обох судів. Як свідчить практика, існують різні підходи до визначення юрисдикції справ, пов'язаних з банкрутством; спорів у сфері інтелектуальної (промислової) власності; спорів пов'язаних з банківською діяльністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розмежування судової юрисдикції досліджували у своїх працях В. М. Бевзенко, О. В. Бринцев, С. П. Головатий, К. В. Гусаров, М. М. Гультай, І. Ф. Коваль, А. Є. Кобрін, В. О. Коверзнев, Л. В. Логуш, О. С. Снідевич, М. І. Смокович та інші правники. Проте, незважаючи на реформування процесуального законодавства, допоки відсутній єдиний підхід вчених-правників до визначення господарської юрисдикції, яка доволі спрощено ототожнюється з підвідомчістю, що видається спірним, а з точки зору судової практики, дослідження господарської юрисдикції зумовлено неоднозначним вирішенням питання про належність того чи іншого спору або іншого правового питання до відання господарського суду, що призводить до порушення права на доступ до правосуддя. Однією із сьогоденних правових проблем залишається відсутність чітких, узгоджених законодавчих критеріїв для розмежування юрисдикції адміністративних і господарських судів щодо захисту прав та інтересів у сфері господарювання, таке становище часто призводить до того, що один і той самий спір може бути віднесено як до господарської, так і до адміністративної юрисдикції.

Метою статті є доопрацювання питань розмежування юрисдикції господарських і адміністративних судів як передумови реалізації права на захист у сфері господарювання, формування пропозицій як можливих шляхів усунення досліджуваних проблем.

Вклад основного матеріалу. Для досягнення ефективною реалізації права на судовий захист у господарських відносинах ст. 20 ГПК України встановлює ряд правових гарантій, серед яких право на звернення до господарського суду згідно із встановленою юрисдикцією. Відомий вчений процесуаліст М. Й. Штефан розмежування компетенції між органами держави розуміє як підвідомчість, при цьому він вважає, що компетенція суду в здійсненні правосуддя з розгляду і вирішення визначеної певної категорії питань називається судовою юрисдикцією або підвідомчістю судових органів, фактично ототожнюючи підвідомчість із судовою юрисдикцією [4, с. 189]. Т. В. Степанова вважає більш правильним виділення критеріїв класифікації юрисдикції за характеристиками конкретної господарської справи. Адже, говорячи про юрисдикцію, мається на увазі підсудність певної справи (зі своєю суб'єктним складом, предметом) конкретному суду. Вчена зазначає, що юрисдикція справи визначається з урахуванням особливостей правового спору, тому під час класифікації слід робити наголос на особливостях справи, а не на компетенції суду [5, с. 97]. У цьому контексті слід зауважити, що в теорії процесуального права судовою юрисдикцією здебільшого розглядається як інститут права, покликаний розмежовувати компетенцію як різних ланок судової системи, так і видів судочинства цивільного, кримінального, господарського та адміністративного [6, с. 30–32].

Справи, що розглядаються у порядку господарського судочинства, визначені ст. 20 ГПК України, і як вбача-

ється з цієї норми, визначення юрисдикції носить характер прямої вказівки на невичерпний перелік категорій справ, що підлягають розгляду в порядку господарського судочинства з численними виключеннями. Проблема визначення юрисдикції, здебільшого, виникає щодо такого виду господарських відносин, як організаційно-господарські відносини, оскільки вони складаються між суб'єктами господарювання та суб'єктами організаційно-господарських повноважень у процесі управління господарською діяльністю, а отже можуть бути пов'язані з публічно-правовими спорами. На сьогодні ми маємо роздіблене законодавче закріплення правил визначення належної юрисдикції. Ця проблема не лишається поза увагою законодавців. В останні роки можна спостерігати еволюцію нових підходів до визначення юрисдикції, зокрема, у пояснювальній записці до проекту Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» вказувалось, що відповідно до нових правил юрисдикції та підсудності юрисдикція між загальними, господарськими та адміністративними судами розмежовується залежно, в першу чергу, від предмета спору, а не суб'єктного складу сторін [7]. Також до процесуальних кодексів включено низку механізмів, які мають запобігати маніпуляціям при визначенні підсудності. Можна стверджувати, що діяльність судів господарської юрисдикції в цілому забезпечує реалізацію права на судовий захист у сфері господарювання. Д. М. Притика слушно зауважує, що господарсько-судова форма захисту суб'єктивних прав найбільш пристосована для розгляду й розв'язання господарських спорів, вона повною мірою враховує вплив господарського суду на економіку України, а передбачений законом порядок розгляду господарських спорів цілком забезпечує виконання завдань, поставлених перед господарськими судами [8, с. 7].

Разом з тим, запровадження системи адміністративних судів і прийняття відповідного процесуального законодавства з питань здійснення адміністративного судочинства призвело до певного перерозподілу сфери повноважень господарських судів між спеціалізованими господарськими й адміністративними судами щодо вирішення спорів за участю органів державної влади. Ознаки спорів, які належать до адміністративних справ, визначені у п. 1, 2 ч. 1 ст. 4 КАС України. Виходячи із завдань та сутності адміністративної юстиції, її розглядають і як спеціфічний вид судового контролю у сфері державної виконавчої влади та місцевого самоврядування, який проявляється у втручанні суду як органу правосуддя в діяльність державних органів. Такий контроль здійснюється не систематично, а лише при розгляді судами адміністративних справ [9, с. 9].

Адміністративна юрисдикція охоплює комплекс матеріальних і процесуальних правовідносин, що виникають у зв'язку з необхідністю ліквідації конфліктних ситуацій у сфері функціонування органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, стабілізації правозахисної діяльності в цій сфері, забезпечення та відновлення режиму законності в публічному управлінні [10, с. 196–200]. Однією із сьогоденних проблем лишається відсутність чіткого розмежування юрисдикції адміністративних і господарських судів у сфері вирішення спорів, які виникають у сфері господарювання за участю органів державної влади (так звана «конкуренція юрисдикції»). Аналіз цієї проблеми здійснюється у практичній та теоретичній площі. Так суддя Вишого господарського суду України В. Я. Карабань, проводячи системний аналіз нормативних положень КАС України (ст. 2, 4, 17) і ГПК України (ст. 1, 2, 12) в частині визначення змісту адміністративної й господарської юрисдикції, зауважує на адресу законодавця, що «не треба було ускладнювати

нормативний матеріал до такого ступеня, що пересічний суддя не може збагнути зміст законодавчих положень не тільки з урахуванням переважаності роботою, а і взагалі. ... Питання виявляється настільки ускладненим, що ніхто не звертається до раціональних методів вирішення суперечностей між названими законодавчими положеннями...» [11, с. 143-144]. Суддя Хустського районного суду Закарпатської області Я. Сідей, досліджуючи питання розмежування адміністративної юрисдикції з іншими видами юрисдикції у сфері судової компетенції, приходять до висновку, що «особливі проблеми в розмежуванні юрисдикції виникають у разі, якщо у визначенні критеріїв такого розмежування закон виходить із різнопланових ознак, не узгоджених між собою, внаслідок яких один і той самий спір формально може бути розглянутий судами різних юрисдикцій. Вирішуючи такі питання процесуальна наука та практика ... всі свої зусилля спрямовує на вирішення начебто наявних колізій» [12, с. 196-200]. З наукової точки зору, Р. Мельник висловлює думку, що головна проблема щодо розмежування господарської, цивільної та адміністративної юрисдикції полягає у слабкій розробленості теоретичних категорій, таких як «адміністративно-правові відносини» та «публічно-правові відносини» [13, с. 55-64].

Верховний суд України в Інформаційному листі ще від 26 грудня 2005 р. № 3.2.-2005 надав коментар стосовно загальних правил розмежування компетенції між спеціалізованими адміністративними й господарськими судами, у ньому вказується що адміністративним судом підлягає вирішенню спір, який виник між конкретними суб'єктами, серед яких хоча б один суб'єкт законодавчо уповноважений владно керувати поведінкою іншого суб'єкта, а останній зобов'язаний виконувати вимоги і приписи такого владного суб'єкта.

Господарські суди розглядають справи у спорах, що виникають у зв'язку із здійсненням господарської діяльності (крім справ, передбачених ч. 2 ст. 20 ГПК України), та інші справи у визначених законом випадках (ч. 1 ст. 20 ГПК України). Проблемні питання з визначення юрисдикції виникають у різних видах господарських правовідносин, зокрема, правовідносинах промислової власності. Останніми роками спостерігається активна тенденція до зростання кількості справ, розглянутих у системі господарських судів із приводу захисту прав на об'єкти інтелектуальної, у тому числі промислової власності. У порядку господарського судочинства розглядаються численні спори щодо неправомірного використання винаходу, корисної моделі, промислового зразку, торговельної марки, комерційного найменування, встановлення права попереднього користування винаходом та ін., пов'язані з здійсненням господарської діяльності. Така специфіка справ у сфері інтелектуальної власності обумовила створення у 2013 р. у Вищому господарському суді Судової палати з розгляду справ, пов'язаних із захистом прав на об'єкти інтелектуальної власності; у місцевих і апеляційних господарських судах – колегії суддів (окремі судді), що спеціалізуються на розгляді цієї категорії справ. Відповідно до ст. 18 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» в судах загальної юрисдикції може запроваджуватися спеціалізація суддів із розгляду конкретних категорій справ; згідно ч. 4 ст. 31 того самого Закону у вищому спеціалізованому суді утворюються палати з розгляду окремих категорій справ у межах відповідної судової юрисдикції. Наразі у складі Касаційного господарського суду існує Судова палата для розгляду справ щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством.

Як свідчить аналіз судової практики Великої Палати Верховного Суду, на рівні спеціалізованих господарських і адміністративних судів не сформовано узгодженої практики розмежування юрисдикційної приналежності спорів

у сфері інтелектуальної (промислової) власності; спорів пов'язаних з банківською діяльністю; спорів з земельних правовідносин [14]. ВГС України займає свого часу позицію, за якою спори у сфері інтелектуальної власності, пов'язані з визнанням недійсними документів, що встановлюють право на об'єкти інтелектуальної власності (свідоцтва, патенти), стосуються питань права власності на відповідні об'єкти і за своїм характером є цивільно-правовими чи господарсько-правовими не належать до числа публічно-правових спорів, а тому мають вирішуватися за правилами господарського судочинства [15]. Адміністративні суди керуються положенням, відповідно до якого спори щодо охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності слід відносити до адміністративної юрисдикції. У класифікаторі категорій адміністративних справ, побудованому на підставі юридичного змісту спірних відносин, ці спори віднесено до спорів із приводу реалізації державою своїх конституційних обов'язків у сфері економіки [16].

У юридичній літературі пропонуються різні підходи до вирішення наявного юрисдикційного конфлікту. Так, на думку О. П. Орлюк і О. Ф. Дорошенко превалювання приватноправових інтересів над публічно-правовими в контексті захисту прав інтелектуальної власності унеможливує передачу спорів у цій сфері з юрисдикції спеціалізованих господарських судів судам адміністративним [17]. З приводу розмежування компетенції адміністративних і господарських судів щодо розгляду справ за іншими підставами (окрім визнання недійсним патенту) визнання недійсними індивідуальних актів державних органів у відносинах промислової власності єдині підходи відсутні. Як свідчить аналіз судової практики в частині оскарження рішень Державної служби інтелектуальної власності (наразі компетенція цього органу реалізується Міністерством економіки України), переважав розгляд цих справ адміністративними судами. Такий підхід підтримується деякими вченими. Так, О. Харитонова стверджує, що на справи, пов'язані із захистом прав інтелектуальної власності, які порушені у процесі адміністративної (управлінської) діяльності, зокрема суперечки щодо оскарження рішень Держдепартаменту за поданими заявками, поширюється юрисдикція адміністративних судів [18].

Визначальним критерієм встановлення юрисдикційної приналежності всього різноманіття спорів у сфері промислової власності, які виникають за участю компетентного державного органу (відповідача), має виступати характер спірних правовідносин. У науці з цього приводу доводиться, що компетенція господарського суду має розповсюджуватися на справи про визнання недійсними актів, які безпосередньо виникають з господарських відносин, а оспорювані акти мають породжувати, змінювати або припиняти саме господарські відносини. Якщо ж суб'єктом видання акту є суб'єкт владних повноважень, який реалізує владну компетенцію у сфері управління, і цей акт не стосується господарської діяльності, то подібного роду документ підлягає оскарженню в порядку адміністративного судочинства [19, с. 11].

Зазначені засади розподілу юрисдикції господарських і адміністративних судів повною мірою можуть бути поширено й на відносини, які складаються за участю державного органу у сфері охорони прав інтелектуальної власності. Останній, приймаючи рішення (акти) про видачу патенту або відмову у видачі патенту, засвідчує факт набуття суб'єктом господарювання майнового права на об'єкт промислової власності. Відтак отримання охоронного документу суб'єктом господарювання становить підставу виникнення майнових господарських правовідносин, пов'язаних із залученням цих прав до господарського обороту. Отже, тут має місце реалізація органом державної влади господарської компетенції, спрямованої на організацію і створення умов для ефективного здійснення господарської діяльності [20, с. 98].

Проблеми виникають також при визначенні юрисдикції для розгляду справ при наявності комплексного різногалузевого спору у межах справи про банкрутство. Так, у справі № 5023/9521/11 вирішуючи питання належної юрисдикції, суд виходив з того, що незважаючи на імперативні приписи Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», банкрут – ФОП, укладаючи договір про поділ спадкового майна, на власний розсуд фактично змінив майно, яке могло бути включено до складу ліквідаційної маси та в подальшому реалізовано для повного або часткового задоволення вимог кредиторів. Колегія суддів врахувала правові висновки, викладені у постанові Верховного Суду від 03.10.2018 року у справі 906/1765/15, де, зокрема, вказано на те, що за умови порушення провадження у справі про банкрутство боржника, особливості вирішення таких спорів є те, що вони розглядаються та вирішуються господарським судом без порушення нових справ, що узгоджується із загальною спрямованістю Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», який передбачає концентрацію всіх спорів у межах справи про банкрутство задля судового контролю у межах цього провадження за діяльністю боржника. З наведеного слідує, що під час розгляду зазначеної справи при визначенні юрисдикції було застосоване правило розмежування основної вимоги, яка є первинною і захищає порушене право безпосередньо, і додаткові вимоги, які є похідними від основної.

Також вбачаються неоднаковими підходи суддів до визначення юрисдикції спорів про визнання протиправним і скасування податкового повідомлення-рішення щодо боржника у справі про банкрутство. Так, у Постанові ВП Верховного Суду від 15.06.2021 у справі № 905/2030/19 (905/1159/20) [21] за позовом боржника про визнання протиправним та скасування податкового повідомлення-рішення спір визнається майновим за своєю правовою природою, оскільки за наслідком його розгляду в податкового органу може виникнути право на стягнення з боржника певної грошової суми (майнове право), яка в розумінні статті 190 ЦК України є майном боржника. Отже, вимога особи, щодо якої порушено справу про банкрутство, про визнання протиправним та скасування податкового повідомлення-рішення як майновий спір боржника підлягає розгляду в межах провадження у справі про банкрутство з визначенням юрисдикційності розгляду такого спору господарському суду.

Дещо інший підхід визначення юрисдикції подібних спорів демонструє спільна окрема думка суддів ВП ВС Князева В. С., Анцупової Т. О., Британчука В. В., Григор'євої І. В., Грицива М. І., Золотнікова О. С., Сит-

нік О. М. у справі № 905/2030/19 (905/1159/20) [22]. Судді вважають, що податкове повідомлення-рішення, що не набрало чинності, не є підставою для виникнення будь-яких зобов'язань та не вважається втручанням до майнових прав позивача. Отже, враховуючи предмет позову, суб'єктний склад сторін та зміст відносин, спір щодо оскарження ПрАТ «Геркулес» податкового повідомлення-рішення є публічно-правовим і підлягає розгляду в порядку адміністративного судочинства.

Висновки. У процесуальному законодавстві закріплено загальне правило, в основу якого покладено оціночне поняття, що господарські суди покликані вирішувати спори, пов'язані зі здійсненням господарської діяльності, а адміністративні – публічно-правові спори за участю суб'єктів владних повноважень. Практика застосування відповідних норм є неоднорідною та потребує більшого уточнення критеріїв розмежування адміністративної і господарської юрисдикції для забезпечення сталості та єдності судової практики, реалізації принципів правової визначеності, доступу до правосуддя, які є фундаментальними принципами верховенства права. Критерії розмежування юрисдикції що містяться у КАС України та ГПК України, певним чином не є узгодженими стосовно визначення суб'єктного складу процесуальних правовідносин, тому виключно цей критерій не може бути покладено в основу принципу розмежування адміністративної та господарської юрисдикції, а застосування комплексного підходу не сприяє єдності судової практики. З огляду на неоднорідність судових підходів у розглянутій судовій практиці з визначення юрисдикції справ: у сфері промислової власності; у межах справ про банкрутство, податкових спорів, вважаємо, що внесення спеціальних норм, які б дозволяли вирішити питання юрисдикції спору і остаточно з'ясувати, який саме суд повинен розглянути справу, у відповідні спеціальні законодавчі акти певним чином вирішило зазначеної проблему. Крім того, пропонуємо розробити та закріпити на законодавчому рівні алгоритм для випрацювання єдиного судового підходу з визначення юрисдикції справи, що включав би в себе врахування комплексу таких факторів: первинного предмету справи та зміст позовних вимог, наявності чи відсутності похідних правовідносин та пов'язаних з ними вимог; суб'єктного складу з урахуванням юридичної природи зав'язків між сторонами; характер правових наслідків, які сторони можуть отримати у результаті вирішення їх справи судом.

Таким чином, проблема законодавчого закріплення розмежування юрисдикції адміністративних та господарських справ остаточно на даний час не вирішена та потребує законодавчого вдосконалення і подальших наукових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України у редакції від 13.03.2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-вр#Text>
2. Рішення ЄСПЛ у справі «Сокурєнко і Стригун проти України» від 20.07.2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_115#Text
3. Доповідь Європейської комісії з прав людини у рішенні у справі «Занд проти Австрії» від 12.10.1978 р. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf?library=ECHR&id=001158239&filename=ZAND%20v.%20AUSTRIA%20-%20\[Ukrainian%20Translation\]%20by%20OSCE%20Ukraine.pdf](https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf?library=ECHR&id=001158239&filename=ZAND%20v.%20AUSTRIA%20-%20[Ukrainian%20Translation]%20by%20OSCE%20Ukraine.pdf)
4. Штефан О. О. Цивільне процесуальне право України : навч. посіб. / О. О. Штефан. К. : Юрінком Інтер, 2009. 360 с.
5. Степанова Т. В. Поняття, види та правила визначення підсудності господарських справ. Одеса : АО «БАХВА», 2008. Т. 11. С. 97–101.
6. Смокович М. І. Визначення юрисдикції адміністративних судів та розмежування судових юрисдикцій : монографія. К. : Юрінком Інтер, 2012. 304 с.
7. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Пояснювальна записка до проекту Закону України № 6232 від 23.03.2017. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61415
8. Притика Д. М. Організаційно-правові засади становлення і діяльності господарських судів України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук: спец. 12.00.10 «Судоустрій, прокуратура та адвокатура». Національна юридична академія імені Ярослава Мудрого. Харків, 2003. С. 7.
9. Георгієвський Ю. В. Адміністративна юстиція : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Національна юридична академія імені Ярослава Мудрого. Харків, 2004. С. 9.

10. Сідей Я. Я. Розмежування адміністративної юрисдикції з іншими видами юрисдикції у сфері судової компетенції. *Підприємство, господарство і право*. 2018. № 6. С. 196–200.
11. Карабань В. Я. Господарська та адміністративна юрисдикції: правозастосовний і правотворчий аспекти. *Вісник господарського судочинства*. 2012. № 1. С. 143–144.
12. Сідей Я. Я. Розмежування адміністративної юрисдикції з іншими видами юрисдикції у сфері судової компетенції. *Підприємство, господарство і право*. 2018. № 6. С. 196–200.
13. Мельник Р. С. Ще раз про сутність та ознаки публічно-правових відносин. *Вісник Вищого адміністративного суду України*. 2008. № 4. С. 55–64.
14. Юрисдикція господарських судів. Аналіз судової практики Великої Палати Верховного Суду. URL: <https://wag.court.gov.ua/userfiles/media/YurisdGospSudiv.pdf>
15. Про внесення змін і доповнень до деяких роз'яснень президії Вищого арбітражного суду України та рекомендацій президії Вищого господарського суду України : Рекомендації президії Вищого господарського суду України від 16 січня 2008 р. № 04-5/5. *Вісник господарського судочинства*. 2008. № 1.
16. Методичні роз'яснення щодо застосування Класифікатора категорій адміністративних справ, затверджені Рішенням Ради суддів адміністративних судів України № 93 від 26.11.2010 р. URL: http://www.vasu.gov.ua/ua/judicial_council.html?_m=publications&_t=rec&id=1641
17. Орлюк Е., Дорошенко А. Зачем менять подсудность споров? Каким судам подсудны споры в сфере интеллектуальной собственности? *Юридическая практика*. 2005. 6 декабря (№ 49).
18. Харитоновна О. До проблеми визначення юрисдикції адміністративних судів у сфері захисту прав інтелектуальної власності. URL: <http://www.info-pressa.com/article-966.html>
19. Черленяк М. І. Підвідомчість справ господарським судам України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.04 – «Господарське право; господарсько-процесуальне право» / М. І. Черленяк; Інститут економіко-правових досліджень НАН України. Донецьк, 2008. С. 11.
20. Бобкова А. Г., Коваль І. Ф. Щодо правової природи відносин з набуття прав на об'єкти промислової власності. *Правничий часопис Донецького національного університету*. 2011. № 1 (25). С. 94–100.
21. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100359355>
22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100079407>